

*Priloga sporočilu za javnost
Onkološki inštitut Ljubljana, 3. 9. 2021*

Sporočila strokovnjakov z okrogle mize o cepljenju proti HPV

Slovenski zdravniki različnih strok so na okrogli mizi o cepljenju proti HPV, ki je potekala po novinarski konferenci, vsak s svojega stališča podali strokovno preverjene informacije v želji, da bodo te informacije staršem v pomoč pri odločanju o cepljenju proti HPV. Njihova prizadevanja imajo jasen cilj – preprečiti, da bi slovenske deklice in dečki v odrasli dobi umirali zaradi bolezni, ki jih znamo in zmoremo preprečiti s cepljenjem v mladosti. In med njimi so tudi raki in druge bolezni, ki jih povzročajo okužbe s HPV.

Kako okužba s HPV povzroča raka in kako ga cepljenje preprečuje?

Rak je posledica nepopravljive spremembe genetskega zapisa ene same celice, ki se izmuzne sicer izjemno učinkovitim popravljivim mehanizem celice. Tako spremenjena celica se začne nenadzorovano deliti, rakave celice začnejo vraščati v sosednja tkiva, obenem pa se lahko s krvjo занесеjo tudi v oddaljene dele telesa, takrat govorimo o zasevkih. **Doc. dr. Urška Ivanuš, dr. med., spec. javnega zdravja z Onkološkega inštituta Ljubljana** je pojasnila: »Take spremembe genskega zapisa (ali strokovno mutacije) povzročajo številne rakotvorne snovi, med najbolj poznanimi je tobak. Manj je znano, da jih povzročajo tudi nekatere okužbe. Med najbolj pomembnimi rakotvornimi mikrobi je človeški papilomavirus (HPV), ki ga najdemo na sluznicah genitalij, zadnjika in ustno-žrelnega področja pri ženskah in moških. Poznamo več kot 200 genskih različic HPV, ki jih imenujemo genotipi. Okoli 45 genotipov HPV povzroča okužbe spolovil, rodil in predela okoli zadnjika. Večina okužb ni nevarnih in okuženim ne povzročajo nobenih težav. Okrog 13 genotipov je nevarnejših in ob dolgotrajni okužbi lahko povzročijo mutacijo, ki vodi v raka. Okužb s HPV ne znamo pozdraviti, lahko pa jih izjemno učinkovito preprečujemo s cepljenjem. Cepivo proti HPV spodbudi tvorbo sluzničnih protiteles in spominskih celic, ki ob stiku z okužbo sprostijo velike količine teh protiteles, ki se v sluznici vežejo na virus, mu preprečijo vstop v celico in s tem preprečijo mutacijo, ki bi vodila v raka.«

Tako v Sloveniji kot v vseh drugih evropskih državah se cepljenje po nacionalnem programu izvaja v starosti okrog 12 let. **Doc. Ivanuše**va pojasnjuje zakaj: »Cepiva proti HPV so profilaktična in ne delujejo na že obstoječe okužbe v celicah, saj lahko protitelesa viruse nevtralizirajo samo v sluznici, ne morejo pa vstopati v celice. Zato je cepljenje najbolj učinkovito, če se cepimo pred prvo okužbo. Poleg tega je pri mlajših imunski odziv na cepljenje boljši in zadostujeta dva odmerka, kasneje so potrebni trije.«

S HPV povezani raki in druge bolezni pri ženskah

Okužba s HPV pri ženskah povzroča rak materničnega vratu, ki v svetu še vedno predstavlja enega najbolj pogostih rakov žensk v reproduktivnem obdobju s 50 % smrtnostjo. V Sloveniji ga zelo uspešno preprečujemo v okviru programa ZORA, v okviru katerega odkrivamo in zdravimo predrakave spremembe materničnega vratu in s tem preprečimo nastanek tega raka. *»V Sloveniji odkrijemo in zdravimo okrog 1.600 predrakavih sprememb materničnega vratu letno. Zdravljenje teh sprememb je potrebno in pomembno, saj ženskam lahko reši življenje, a ima lahko tudi negativne posledice za njihovo reproduktivno zdravje, saj lahko poveča tveganje prezgodnjega poroda,«* je pojasnila **doc. dr. Nina Jančar, dr. med., spec. ginekologije in porodništva z Ginekološke klinike UKC Ljubljana** in dodala: *»Deklice, cepljene proti HPV, bodo imele veliko manjše tveganje, da bodo zbolele s predrakavimi ali rakavimi spremembami materničnega vratu, zato bodo imele tudi manjšo verjetnost zdravljenja in s tem povezanih neželenih stranskih učinkov. Poleg raka materničnega vratu okužbe s HPV pri ženskah povzročajo še rake zunanega spolovila, nožnice in zadnjika, redkeje rake glave in vratu in tudi te rake uspešno preprečujemo s cepljenjem proti HPV.«*

Poleg rakov pa okužbe s HPV povzročajo tudi druge bolezni, pri obeh spolih. **Doc. Jančarjeva** pojasnjuje: *»Manj nevarni genotipi HPV povzročajo genitalne bradavice, ki jih ima okoli 1 % spolno aktivne populacije. Nenazadnje okužbe s HPV povzročajo še rekurentno respiratorno papilomatozo, ki je zahtevna za zdravljenje, se ponavlja in pri dojenčkih ter malih otrocih lahko povzroči tudi smrtno nevarno zaporo dihalne poti. Da bi preprečili okužbo med porodom se zato pri ženski z genitalnimi bradavicami lahko odločimo za carski rez, čeprav bi lahko rodile po naravni poti. In tudi s carskim rezom so povezana določena tveganja. Cepivo, ki ga uporabljamo v Sloveniji, zelo učinkovito zaščiti tudi pred genitalnimi bradavicami pri obeh spolih, kar je tudi zelo pomembno.«*

S HPV povezani raki in druge bolezni pri moških

Čeprav okužbe s HPV največkrat povezujemo z rakom materničnega vratu pri ženskah, pa te okužbe povzročajo rake in druge bolezni tudi pri moških. Do letošnjega šolskega leta je bilo cepljenje brezplačno na voljo le za deklice v 6. razredu osnovne šole in zamudnice, ki se v 6. razredu niso cepile. Fantje, ki so se hoteli zaščititi pred temi boleznimi, so morali cepljenje plačati. Med njimi je tudi **Jaka Šikonja, študent medicine z Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani**, ki poziva starše, da se pozanimajo glede cepljenja svojih šestošolcev pri strokovnjakih in izkoristijo priložnost ter cepijo svoje otroke. Naj jih ne zvedejo poplave napačnih in lažnih informacij in interpretacij, ki jih srečujejo na vsakem koraku: *»HPV povzročajo obolenja tudi pri moških, zato je prav, da se lahko od letos dalje brezplačno cepijo tudi fantje. Okužbe s HPV pri moških povzročajo rak penisa, zadnjika in ustnega dela žrela ter nadležne genitalne bradavice. Ker lahko naštet obolenja učinkovito in varno preprečujemo s cepljenjem, stroka priporoča cepljenje fantov v isti starosti, kot se cepijo punce. Obenem je pomembno, da bodo cepljeni fantje in cepljene punce skupaj doprinesli h kolektivni imunosti in s tem omogočili, da bodo s*

HPV povezane bolezni sčasoma preteklost, tako kot so danes preteklost številne druge nalezljive bolezni, med drugim kongenitalne rdečke in poliomyelitis oz. otroško paralizo.«

Cepljenje proti v Sloveniji

Najboljša zaščita pred okužbami s HPV je cepljenje. V Sloveniji se od leta 2009/10 izvaja cepljenje deklic proti HPV kot priporočeno cepljenje ob sistematskem pregledu v šestem razredu osnovne šole. Precepljenost proti HPV se je v zadnjih letih v Sloveniji večala. V šolskem letu 2019/20 smo v Sloveniji zabeležili 58,5 % precepljenost šestošolk proti HPV. Z letošnjim letom so v nacionalni program cepljenja proti HPV poleg deklic vključeni tudi dečki, kar pomeni, da se v breme obveznega zdravstvenega zavarovanja (OZZ) lahko cepijo deklice in dečki, ki v šolskem letu 2021/22 obiskujejo 6. razred osnovne šole. Cepljenje dečkov bo potekalo na sistematskem pregledu v 6. razredu osnovne šole kot priporočeno (prostovoljno) cepljenje, tako kot pri deklicah. V breme OZZ se lahko cepijo tudi dekleta, ki so obiskovala 6. razred v šolskem letu 2009/10 ali kasneje in še niso bila cepljena (zamudnice). **Nadja Šinkovec Zorko, dr. med., spec. javnega zdravja z Nacionalnega inštituta za javno zdravje** je ob začetku novega šolskega leta k odločitvi za cepljenje proti HPV pozvala tudi starše šestošolcev in jim sporočila, naj ne odlašajo s cepljenjem in naj ga ne prestavljajo na kasnejša leta: *»Cepljenje proti HPV je najbolj učinkovito pred morebitno izpostavljenostjo okužbi s HPV, torej pred prvimi spolnimi stiki. Zaščita po cepljenju proti okužbi s HPV traja vsaj deset let, pričakuje pa se, da bo zaščita dolgotrajna. Cepiva proti HPV so zelo varna in zelo učinkovita. Neželjeni učinki, ki se lahko pojavijo po cepljenju proti HPV, so največkrat blagi in prehodni. Cepljenje dečkov je pomembno, saj okužbe s HPV lahko tudi pri moških povzročajo genitalne bradavice in nekatere rake.«*

Epidemiologinja Šinkovec Zorko je dodatno izpostavila, da bomo s cepljenjem tako deklic kot dečkov bolj uspešni pri odpravljanju s HPV povezanih rakov in bolezni pri obeh spolih: *»Vključitev dečkov v nacionalni program cepljenja je pomemben korak k vzpostavitvi kolektivne imunosti proti najpogostejšim genotipom HPV in s tem k odpravi raka materničnega vratu ter zmanjšanju pojavnosti drugih s HPV povezanih obolenj pri obeh spolih. Cepljenje dečkov posredno vpliva tudi na zmanjšanje pojavljanja okužb s HPV pri ženskah in njihovih posledic.«*

Kako jim je na Koroškem uspelo doseči že skoraj 90 % precepljenost deklic proti HPV?

Sredi pandemije covid-19, 17. novembra 2020, je Svetovna zdravstvena organizacija lansirala globalno strategijo za eliminacijo prvega raka na svetu – raka materničnega vratu. V Sloveniji že dosegamo dva cilja od treh, ki jih moramo doseči za eliminacijo raka materničnega vratu – več kot 70 % žensk se redno udeležuje presejalnih pregledov v okviru programa ZORA in več kot 90 % odkritih predrakavih in rakavih sprememb materničnega vratu zdravimo. Povečati pa moramo še precepljenost proti HPV, ki je bila do sedaj pri deklicah okrog 59 %. In vendar imamo tudi v Sloveniji eno regijo, ki skoraj že dosega tudi ta cilj. **Neda Hudopisk, dr. med., spec. javnega zdravja, vodja območne enote NIJZ Ravne in predsednica Koroškega društva za boj proti raku** je pojasnila, kako jim je to uspelo: *»Na Koroškem je bila precepljenost naših deklic v šolskem letu*

2020/21 okrog 88 %. Vzporedno že od leta 2016 poteka cepljenje dečkov v štirih lokalnih skupnostih, ki cepljenje financirajo. Pomembno je osveščanje, informiranje staršev ter neposredni pristop. Ključno je izobraževanje strokovnega kadra, da so informacije podane iz različnih virov enake, strokovne in razumljive. Tako visoko precepljenost dosegamo z izjemno angažiranostjo zdravstvenih timov, ki cepijo in s pozitivnim pristopom do otrok in staršev. Pomembne so dostopne strokovne in razumljive predstavitve pomena cepljenja proti HPV in vzpostavljanje velikega zaupanja med izvajalci cepljenja ter deklicami in dečki, s starši in celotno lokalno skupnostjo. Informiranje mora biti kontinuirano in enovito! In tisti, ki informiramo, moramo voditi z zgledom. Tudi sama sem cepila vse svoje tri otroke.»

Izkušnje iz ambulante šolske zdravnice

Zaradi povezave okužbe s HPV s hudimi boleznimi, ki se lahko po dolgotrajni okužbi z njimi pojavijo, so na pobudo **šolske zdravnice Majde Troha iz ZD Idrija** v Idriji dobili finančno podporo občin Idrija in Cerkno za cepljenje proti HPV treh generacij deklet in sedmih generacij fantov, preden je stroške tega cepljenja pokrila država v nacionalnem programu cepljenja. Tudi v Idriji so pri cepljenju zelo uspešni: *»Delež cepljenih deklet se zadnja leta giblje med 70 in 80 %, fantov pa okrog 60 %. Čeprav starši zbirajo informacije o koristih tega brezplačnega neobveznega cepljenja po različnih medijih, od prijateljev, znancev ..., pa se je priporočilo zdravnika oziroma zdravstvenega delavca v različnih študijah pokazalo kot najpomembnejše pri odločitvi o cepljenju. Naša praksa je, da staršem šestošolcev, pri katerih se cepljenje izvaja kot del sistematskega pregleda, na prvem roditeljskem sestanku imenovani zdravnik šole poda najnovejše objektivne podatke o prednostih tovrstnega cepljenja, odgovori pa tudi na tista vprašanja, ki se staršem najpogosteje porajajo. Zelo sem vesela, da so z letošnjim šolskim letom v program cepljenja proti HPV vključeni tudi dečki in da bodo imeli starši po vsej Sloveniji možnost zaščite tako deklet kot tudi fantov pred posledicami dolgotrajne okužbe z njimi.»*